

POKAZATELJI USPJEŠNOSTI RADA U ŠKOLSKIM KNJIŽNICAMA

PERFORMANCE INDICATORS OF SCHOOL LIBRARIES

Mira Zovko

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
mira.zovko@mzos.hr

Veronika Čelić-Tica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
vcelic@nsk.hr

UDK / UDC 027.8:021

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 8. 4. 2011.

Sažetak

Cilj ovog rada je predstaviti pokazatelje uspješnosti rada županijskih matičnih službi u radu sa školskim knjižnicama te upoznavanje sa značenjem zakona i podzakonskih akata koji se odnose na knjižnice i/ili knjižničare. Iskorak u hrvatskom zakonodavstvu je donošenje jedinstvenog dokumenta državnih pedagoških standarda za sve tri razine odgojno-obrazovnog sustava: predškolsku, osnovnoškolsku i srednjoškolsku. Na prijedlog Vlade Republike Hrvatske dana 16. svibnja 2008. godine ove dokumente je donio Hrvatski sabor. Ovim standardima utvrđeni su optimalni infrastrukturni, materijalni, financijski i kadrovski normativi za osiguravanje ujednačenih uvjeta rada u odgojno-obrazovnim ustanovama. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog te srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja sadrže normative koji služe kao putokazi za osiguranje ujednačenih uvjeta rada za sve učenike. Zato je

potrebno plan razvoja školskih knjižnica uskladiti s postojećim standardima i međunarodnim smjernicama za školske knjižnice. Ovim se dokumentima pokazuje mogućnost afirmacije knjižničarstva kao struke, a školske knjižnice su prepoznatljive kao bitan čimbenik u provođenju nastavnog plana i programa.

U ovome radu daje se usporedna analiza rada školskih knjižnica na temelju podataka anketnoga istraživanja provedenog u školskoj godini 1999./2000. i 2010./2011., a pokazatelji uspješnosti određenoga segmenta očituju se i u statistici koja je izrađena temeljem poredbenih podataka između 2005. godine i 2009. godine.

Ključne riječi: školske knjižnice, matične službe, državni pedagoški standardi

Summary

The paper presents performance indicators of the Croatian county library research and development departments in their work with school libraries and getting acquainted with the Library Act and sub-Acts that refer to libraries and/or librarians. A significant advance in Croatian legislative was made with the new unique document on educational standards for all three levels of educational system: pre-school, primary-school and secondary-school education. The document was proposed by the Croatian government and was passed on May 16th 2008 by the Croatian parliament. The standards stated in this document regulate optimal infrastructure, material, financial and staff norms for equitable working conditions in all educational institutions. The national educational standards for primary and secondary education contain regulations that are guidelines for providing equitable working conditions for all pupils. The development plan for school libraries must therefore be adjusted to meet these standards as well as international guidelines for school libraries. These documents are basis for a better promotion of librarianship, and present school libraries as an important factor of school curriculums.

The paper gives a comparative analysis of school libraries based on the data collected in the research conducted in academic years 1999/2000 and 2010/2011. The performance indicators of a particular segment are presented in the statistics based on the comparative data analysis for years 2005 and 2009.

Keywords: school libraries, library research and development departments, national educational standards

Uloga školske knjižnice u sklopu vizije suvremene škole

Uvod

Razvoj hrvatskoga obrazovanja, znanosti i kulture te povezivanje s Europom i svijetom nezamislivo je bez korištenja knjižnica, posebno školskih knjižnica.

Suvremena školska knjižnica je intelektualno, informacijsko i kulturno središte škole koje uz to njeguje i vrednuje odgojno-obrazovnu komponentu koja utječe na cjelokupni razvoj učenika. Jedan je od osnovnih ciljeva školske knjižnice, i kao dijela nacionalnoga knjižničnog sustava, svakodnevno korištenje informacijske tehnologije odnosno trajno sudjelovanje u informacijskom opismenjivanju učenika i učitelja. Stoga učenje postaje cjeloživotno, a razvijanje informacijske pismenosti i kritičkog mišljenja započinje te se zatim trajno ostvaruje u školskim knjižnicama.

Školska knjižnica

Rad školskih knjižnica u Hrvatskoj određuju odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, broj 87/08, 86/09, 92/10 i 105/10) koji jasno kaže da svaka školska ustanova ima knjižnicu čija djelatnost je sastavni dio obrazovnog postupka u kojem se stručno-knjižnična djelatnost obavlja u manjem opsegu ili uobičajeno i služi za ostvarivanje obrazovnog postupka. Nadalje se određuje da knjižnica mora udovoljavati uvjetima koji su propisani standardima, što se odnosi, između ostalog, i na Standard za školske knjižnice, (Narodne novine, broj 34/00). UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice, (Narodne novine, broj 104/00), također je prepoznao važnost rada školskih knjižnica i njihovu ulogu u razvijanju informacijske pismenosti.

Školski knjižničar je nositelj djelatnosti školske knjižnice od kojeg se očekuje: profesionalni pristup u komunikaciji i radu, sposobnost razumijevanja korisničkih potreba te informacijske vještine i znanje o svrhovitosti kvalitetne uporabe informacija.

Stručni suradnici u školskoj ustanovi su pedagog, psiholog i knjižničar i stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila, a njihove ukupne tjedne obveze utvrđuju se u 40-satnome radnom tjednu godišnjim planom i programom rada kao i obveze učitelja, nastavnika i odgajatelja. Stručni suradnici

obavljaju neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima te stručno-razvojne i koordinacijske poslove. Tjedna norma neposrednoga odgojno-obrazovnog rada stručnog suradnika je 25 sati, a tjedne radne obveze učitelja i stručnih suradnika propisuje ministar. Učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji školske ustanove imaju pravo i obvezu trajno se stručno osposobljavati i usavršavati.

Rad hrvatskih školskih knjižnica određuje se i odredbama još jednog zakona, a to je Zakon o knjižnicama (Narodne novine, broj 105/97, 5/98, 104/00 i 69/09) koji određuje vrstu knjižnica prema namjeni i sadržaju knjižničnog fonda (...školska), da stručne poslove u školskim knjižnicama obavlja diplomirani knjižničar (članak 34. i 35.) te da Standard za školske knjižnice na prijedlog Hrvatskoga knjižničnog vijeća propisuje ministar nadležan za obrazovanje.

Zakonom o Agenciji za odgoj i obrazovanje (Narodne novine, broj 85/06) propisuje se način i mjerila za obavljanje stručnih i savjetodavnih poslova u odgoju i obrazovanju, kao i sudjelovanje u praćenju, unapređivanju te razvoju odgoja i obrazovanja, a izravnim uvidom u nadziranje odgojno-obrazovnoga rada ustanove, rada odgojno-obrazovnih radnika te rada ravnatelja.

Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, broj 63/08 i 90/10) utvrđuju se minimalni infrastrukturni, financijski i kadrovski uvjeti za ostvarivanje i razvoj djelatnosti i podjednaki uvjeti za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na čitavom području Republike Hrvatske. Stručni suradnici potrebni za odgojno-obrazovni rad osnovne škole jesu: pedagog, psiholog, stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila, knjižničar i zdravstveni radnik. Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Narodne novine, broj 63/08 i 90/10) utvrđuje mjerila za materijalne, financijske, kadrovske i druge uvjete nužne za ostvarivanje odgojno-obrazovne djelatnosti i podjednaki razvoj sustava srednjeg školstva na čitavom području Republike Hrvatske. Treba istaknuti da ova oba standarda donose odredbu o veličini prostora knjižnice, koja ovisi o broju učenika, odnosno o broju razrednih odjeljenja.

Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja određuje i veličinu prostora knjižnice i čitaonice u učeničkom domu, koja također ovisi o broju učenika tako da se novi domovi ne mogu planirati bez školske knjižnice.

Veličina prostora knjižnice ovisi o broju učenika odnosno broju razrednih odjela.

Na međunarodnom planu, rad školskih knjižnica podržavaju dva IFLA-ina i UNESCO-ova dokumenta: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice i Manifest za školske knjižnice (oba objavljena u hrvatskom prijevodu).

Pokazatelji uspješnosti rada sa školskim knjižnicama

Hrvatski Standard za školske knjižnice (Narodne novine, broj 34/00), podzakonski je akt koji određuje minimalne uvjete koji se odnose na knjižničnu građu, knjižnično osoblje, prostor i opremu za obavljanje djelatnosti školskih knjižnica. Sve analize koje se rade anketnim istraživanjima, a određuju stanje školskih knjižnica, utvrđuju se u odnosu na Standard.

Prvo opsežnije istraživanje u Republici Hrvatskoj provedeno je školske godine 1999./2000., a nakon toga su slijedila istraživanja 2005. i 2009. godine. Podatke o školskim knjižnicama prikupljale su županijske knjižnice koje u sklopu hrvatskoga knjižničnog sustava obavljaju matičnu djelatnost za narodne i školske knjižnice. Njihova djelatnost određena je Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, broj 43/01). Sukladno članku 17. navedenog pravilnika, županijske matične narodne knjižnice obavljaju temeljnu matičnu djelatnost za sve narodne i školske knjižnice u županiji s osnovnim zadatkom unapređivanja i sustavnog razvijanja knjižnične djelatnosti i knjižnica na području svoje nadležnosti. Županijske matične narodne knjižnice obavljaju temeljne i razvojne poslove sukladno odredbama stavka 2. i 3. navedenog članka Pravilnika surađujući pri tome s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu koja je središte hrvatskoga knjižničnog sustava i središnja matična knjižnica za sve vrste knjižnica na području Republike Hrvatske (Slika 1.).

Rad matičnih službi

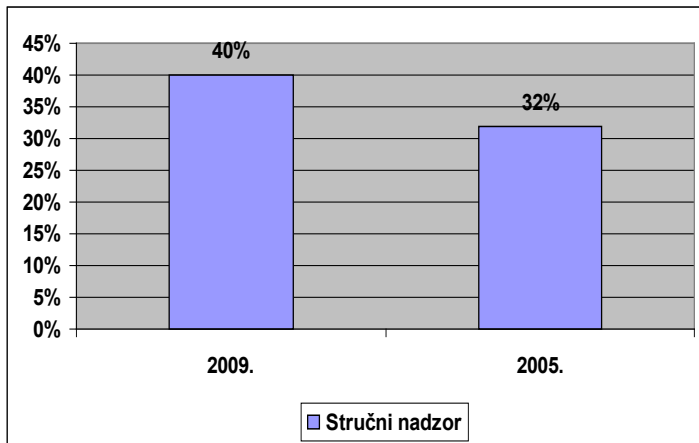
U prikazima rezultata istraživanja napravljena je poredbena analiza 2005. godine i 2009. godine s podacima o radu županijskih matičnih službi sa školskim knjižnicama: stručni nadzor (Slika 2.), temeljni poslovi (Slika 3.) odnosno revizija i otpis, nabava, prostor, obrada i informatizacija te razvojni poslovi (Slika 4). Iz podataka je izgledno da je najveći pomak postignut na polju automatizacije školskih knjižnica. Vidljivo je da je u većem broju školskih knjižnica uvedena suvremena računalna tehnologija koja omogućuje bržu i kvalitetniju obradu knjižničnog fonda, povezivanje s drugim sustavima i bolju dostupnost informacija (Slika 3).

Slika 1. Matična djelatnost za narodne i školske knjižnice u Republici Hrvatskoj

Matična služba

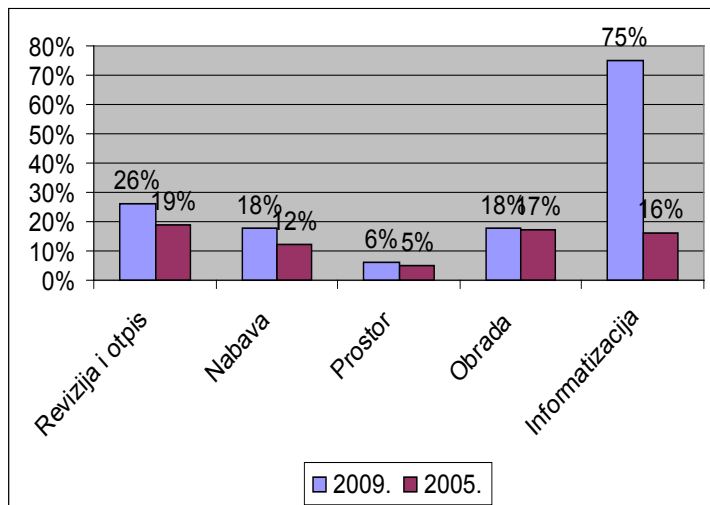
Stručni nadzor

Slika 2. Rad matičnih službi sa školskim knjižnicama – stručni nadzor

Matična služba

Temeljni poslovi

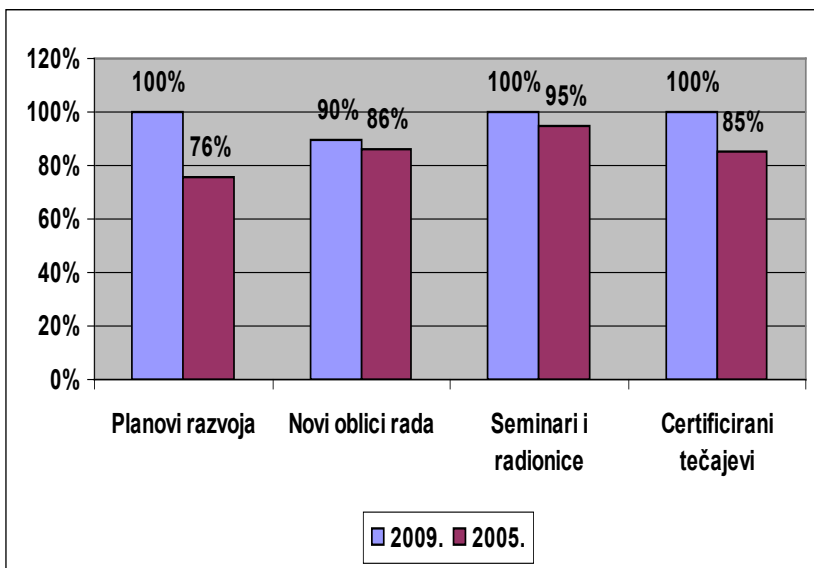
Slika 3. Rad matičnih službi sa školskim knjižnicama u temeljnim stručnim poslovima

U 2005. godini, matične službe u radu sa školskim knjižnicama sudjelovale su u ovim stručnim poslovima: revizija i otpis 19 posto, nabava 12 posto, uređenje prostora i opreme 5 posto, obrada knjižnične građe 17 posto i informatizacija 16 posto.

U 2009. godini, matične službe u radu sa školskim knjižnicama sudjelovale su u ovim stručnim poslovima: revizija i otpis 26 posto, nabava 18 posto, uređenje prostora i opreme 6 posto, obrada knjižnične građe 18 posto i informatizaciji 75 posto.

Matična služba

Razvojni poslovi

Slika 4. Rad matičnih službi sa školskim knjižnicama na razvojnim poslovima

Matične službe u radu sa školskim knjižnicama u 2005. godini obavile su 76 posto razvojnih poslova. Novi oblici rada zastupljeni su u radu sa školskim knjižnicama 86 posto. Na seminarima i radionicama sudjelovalo je 95 posto školskih knjižničara, a certificirane tečajeve pohađalo je 85 posto školskih knjižničara.

U 2009. godini matične službe u radu sa školskim knjižnicama obavile su 100 posto razvojnih poslova. Novi oblici rada zastupljeni su u radu sa školskim knjižnicama 90 posto. Na seminarima i radionicama sudjelovalo je 100 posto školskih knjižničara, a certificirane tečajeve pohađalo je 100 posto školskih knjižničara.

Vrsta i stupanj stručne spreme školskih knjižničara

U istraživanju koje je anketno provela županijska matična služba, skupljeni su i obrađeni podaci o vrsti i stupnju stručne spreme te prikazani parametri u knjižnicama osnovnih škola i u knjižnicama srednjih škola. U istraživanju o stupnju stručne spreme iskazana je poredbena analiza rezultata u školskoj godini 1999./2000. i 2010./2011. (Slika 5. i 6.), dok je istraživanje o vrsti studijskog, odnosno obrazovnog usmjerenja školskih knjižničara iskazano u postocima za 2010. godinu za školske knjižničare u osnovnoj i srednjoj školi (Slika 7.).

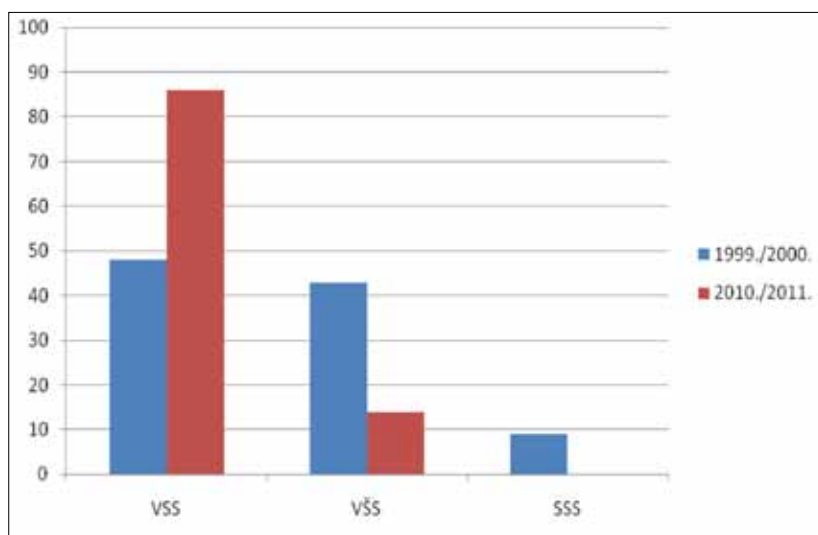
Knjižnice u osnovnim školama

U Republici Hrvatskoj u školskoj godini 1999./2000. u knjižnicama osnovnih škola radilo je 707 djelatnika i to: 339 s VSS, 306 s VŠS i 62 sa SSS. Od navedenih, 33 knjižničara su imala završen studij bibliotekarstva, 33 završen dodiplomski studij knjižničarstva, a 125 knjižničara imalo je položen stručni ispit iz bibliotekarstva.

U školskoj godini 2010./ 2011. sve škole imaju knjižnicu, i u 99 posto škola je ustrojeno radno mjesto stručnog suradnika knjižničara. U školskim knjižnicama radi 745 djelatnika s visokom stručnom spremom, a 121 ima višu stručnu spremu. Od toga je 560 diplomiranih knjižničara, 78 knjižničara studira knjižničarstvo, a 51 knjižničar s VŠS ima odgovarajuću knjižničarsku struku.

Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske promovirala je u školskoj godini 2010./2011. dvadeset knjižničara u više zvanje mentora, a 11 knjižničara u zvanje savjetnika.¹

Stupanj stručne spreme

Slika 5. Stupanj stručne spreme djelatnika koji rade u knjižnici

¹ Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske.

ŠKOLSKI KNJIŽNIČARI U OSNOVNIM ŠKOLAMA							
Županija	Ukupan broj škola	VSS dipl. knjiž.	VSS prof.	VŠS knjiž.	VŠS učitelj	Ukupan broj školskih knjižničara	Od toga - studij u tijeku
Bjelovarsko-bilogorska	26	16	6	3	1	26	5
Brodsko-posavska	33	22	3	2	6	33	2
Dubrovačko-neretvanska	26	14	9	0	3	26	4
Grad Zagreb	107	77	26	3	1	107	0
Istarska	53	31	17	3	2	53	10
Karlovačka	29	19	6	4	0	29	3
Koprivničko-križevačka	24	15	7	1	1	24	6
Krapinsko-zagorska	32	22	8	0	2	32	6
Ličko-senjska	13	6	6	0	1	13	5
Međimurska	30	14	13	3	0	30	4
Osječko-baranjska	67	41	11	6	9	67	0
Požeško-slavonska	15	12	3	0	0	15	0
Primorsko-goranska	68	36	20	8	4	68	12
Šibensko-kninska	19	10	5	0	4	19	4
Sisačko-moslavačka	35	19	4	6	6	35	2
Splitsko-dalmatinska	94	66	10	9	9	94	3
Varaždinska	41	28	7	0	6	41	6
Virovitičko-podravska	19	13	3	2	1	19	1
Vukovarsko-srijemska	54	43	3	0	8	54	1
Zadarska	36	19	11	0	6	36	3
Zagrebačka	45	37	7	1	0	45	1
SVEUKUPNO	866	560	185	51	70	866	78

Knjižnice u srednjim školama

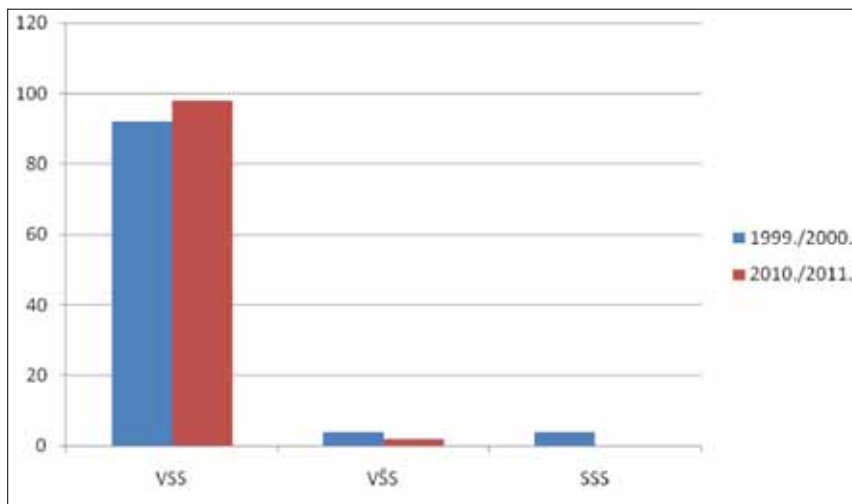
U knjižnicama srednjih škola u školskoj godini 1999./2000. bilo je zaposleno 340 djelatnika i to 312 s VSS, s VŠS 15, a 13 djelatnika imalo je SSS. Od toga je 12 knjižničara imalo završen studij bibliotekarstva, 33 ih je imalo završen dodiplomski studij knjižničarstva i 117 knjižničara imalo je položen stručni ispit iz bibliotekarstva.

U školskoj godini 2010./2011. sve škole imaju knjižnicu, a u školskim knjižnicama radi 398 knjižničara. Većina školskih knjižničara ima visoku stručnu spremu.

Po vrsti stručne spreme istražili smo da od ukupno 398 knjižničara, 264 su diplomirani knjižničari, 47 knjižničara studira knjižničarstvo, a 2 knjižničara s VŠS imaju odgovarajuću knjižničarsku struku.

Agencija za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske promovirala je deset knjižničara u više zvanje mentora, a 14 u savjetnika.²

Stupanj stručne spreme

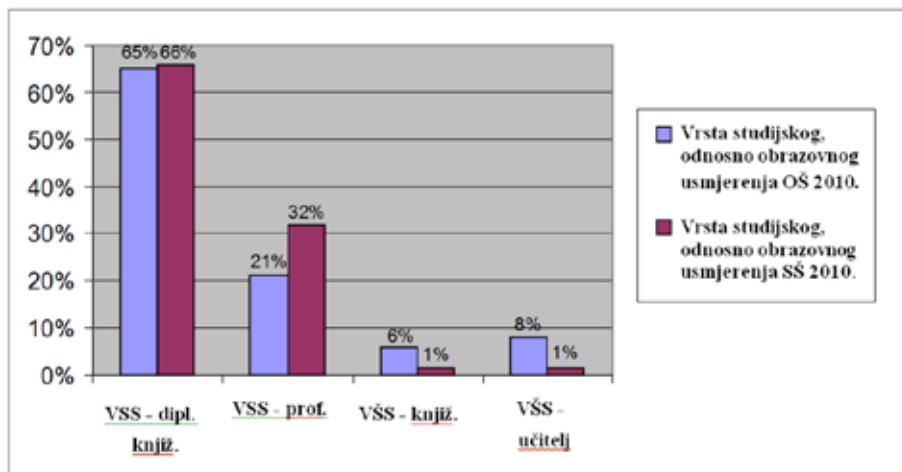

Slika 6. Stupanj stručne spreme djelatnika koji rade u knjižnice srednje škole

² Isto.

ŠKOLSKI KNJIŽNIČARI U SREDNJIM ŠKOLAMA							
Županija	Ukupan broj škola	VSS dipl. knjiž.	VSS prof.	VŠŠ knjiž.	VŠŠ učitelj	Ukupan broj školskih knjižničara	Od toga -studij u tijeku
Bjelovarsko-bilogorska	13	10	3	0	0	13	2
Brodsko-posavska	11	11	0	0	0	11	0
Dubrovačko-neretvanska	15	4	11	0	0	15	2
Grad Zagreb	63	49	14	0	0	63	8
Istarska	24	13	11	0	0	24	5
Karlovačka	13	11	2	0	0	13	1
Koprivničko-križevačka	8	8	0	0	0	8	0
Krapinsko-zagorska	9	7	2	0	0	9	2
Ličko-senjska	5	4	1	0	0	5	1
Međimurska	7	6	1	0	0	7	1
Osječko-baranjska	32	24	8	0	0	32	1
Požeško-slavonska	8	7	0	1	0	8	0
Primorsko-goranska	35	26	9	0	0	35	5
Šibensko-kninska	12	5	7	0	0	12	4
Sisačko-moslavačka	13	7	6	0	0	13	5
Splitsko-dalmatinska	54	24	30	0	0	54	2
Varaždinska	16	7	6	1	2	16	1
Virovitičko-podravska	9	8	1	0	0	9	0
Vukovarsko-srijemska	16	14	2	0	0	16	1
Zadarska	22	9	13	0	0	22	5
Zagrebačka	13	10	3	0	0	13	1
SVEUKUPNO	398	264	130	2	2	398	47

Vrsta studijskog, odnosno obrazovnog usmjerenja školskih knjižničara

Slika 7. Vrsta studijskog, odnosno obrazovnog usmjerenja djelatnika koji rade u knjižnici osnovne i srednje škole

Iz prikaza rezultata vidljivo je da je u 2010. godini u osnovnoj školi bilo 65 posto diplomiranih knjižničara, a u srednjim školama ih je bilo 66 posto. U osnovnim školama 21 posto knjižničara imao je VSS, a u srednjim 32 posto.

U srednjim školama 2010. godine gotovo da nije bilo knjižničara s VŠS, a u osnovnim ih je bilo samo 6 posto. Učitelja je bilo 8 posto u osnovnim školama i zanemarivi pokazatelj od manje od 1 posto u srednjim školama.

Zaključak

Sustavno istraživanje u segmentu školskog knjižničarstva zasigurno je poticajni zamah kako u radu školskog knjižničara, tako i u radu na samoobrazovanju tj. cjeloživotnom učenju. Iz navedenih istraživanja i dobivenih podataka razvidno je da su veliki pomaci napravljeni u segmentu studijskog, odnosno obrazovnog usmjerenja školskih knjižničara, kao i na polju automatizacije školskih knjižnica. Također je vidljivo da je posebna pozornost usmjerena na rad matičnih službi sa školskim knjižnicama u svezi sa stručnim nadzorom tako i u dijelu koji se odnosi na temeljne poslove kao što su: revizija i otpis, nabava, obrada, gdje su vidljivi pozitivni pomaci. Što se tiče poslova vezanih uza suradnju u projektiranju i opremi prostora školskih knjižnica, napravljeni su mali pomaci, ali nedostatni.

Obrazovna politika treba biti usmjerena prema upotrebi novih tehnologija, unapređivanju jezičnih i intelektualnih kompetencija, pokretanju inovacijskih projekata i razvitku suradnje u zemlji i s međunarodnim obrazovnim čimbenicima pa je stoga uloga školske knjižnice nezamjenjiva u odgojno-obrazovnom sustavu. Potrebna je snažnija i ekonomičnija primjena informacijske i komunikacijske tehnologije pri pružanju usluga korisnicima kao i u svakidašnjem poslovanju knjižnica.

Školska knjižnica je prepoznata kao važna potpora promjenama u sustavu obrazovanja koji treba osmisliti tako da se tijekom školovanja u mladih ljudi, učenika, pobudi interes za samostalno učenje kako bi se oni osposobili za cjeloživotno stjecanje znanja bilo čitanjem knjiga bilo korištenjem ostalih medija koje nude informacijska i telekomunikacijska tehnologija. U školskim knjižnicama učenici su korisnici koji uza stručnu i odgojno-obrazovnu djelatnost stječu temelje za vrednovanje kvalitete knjižnične usluge. Školski knjižničar kao nositelj djelatnosti školske knjižnice prati utjecaj knjižničnih usluga i fondova u ishodima učenja, koji se očituju u postizanju konačnoga uspjeha učenika.

LITERATURA

Čelić-Tica, V.; M. Zovko. Školske knjižnice danas : kritične točke školskog knjižničarstva. Zagreb : Ministarstvo prosvjete i športa : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2000.

Čelić-Tica, V.; J. Leščić. Univerzalna decimalna klasifikacija u školskoj knjižnici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 3/4(2006), 132-134.

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. // Narodne novine 63(2008).

Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. // Narodne novine 63(2008).

IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za školske knjižnice. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižnično društvo, 2004. Str. 31-33.

Saetre, T. P.; G. Willars. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Standard za školske knjižnice. // Narodne novine 34(2000).

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 87(2008), 86(2009), 92(2010), 105(2010).

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), 5(1998), 104(2000), 69(2009).